

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЦЕСУ «ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЇ» ПОЛІТИЧНОГО МІФУ

У статті аналізуються та систематизуються основні тенденції процесу трансформації політичного міфу, а також розглядаються наукові категорії «деміфологізація» та «реміфологізація».

Ключові слова: політичний міф, міф, деміфологізація, реміфологізація, тенденції процесу деміфологізації, трансформація, реміфологізація.

Постановка проблеми. Минуле століття стало не лише століттям освоєння атома, прориву в Космос та розвитку інших технологій у сфері науки і техніки, але й століттям великих соціальних катаклізмів, революцій, громадянських та світових війн. І на цьому різнобарвному тлі відбувається процес відродження міфу як фактора впливу на практично всі сфери життя суспільства — політику, ідеологію, культуру, освіту та науку. Кінець ХХ століття, початок ХХІ майже потонули у великій кількості інформації, яка розвінчує різні міфи попереднього часу. Передвиборчі міфи, міфи про історичне минуле, міфи про закордон, міфи про гомеопатію — текст за текстом, видання за виданням українські медіа переконують нас у тому, що ми живемо в ілюзорному, примарному світі хибних уявлень, тобто міфів. При цьому ЗМІ, розкриваючи одні міфи, створюють інші, нові. Для суспільства із консервативною ментальністю антиміфологізаторський пафос якнайбільш доречний, адже передбачає необхідні ревізії зв'язку ідеологічних конструктів із реальним світом. Хоча боротьба із міфами надто рідко супроводжується рефлексією з приводу того, що таке міф і що має бути засіяне на розмінованих полях ідеологічних битв. Тому надзвичайної актуальності — сьогодні набуло вивчення проблеми «деміфологізації» політичного міфу. Аналіз наукової літератури дозволяє визначити, що ідея деконструкції міфів виявилася лише вдячною формою трансформації того пафосу боротьби, «викриття і засудження», що пронизував дискурс останніх років ХХ століття. Характерно, що «заперечити» міф раціональними міркуваннями неможливо. Незважаючи на аргументи, які нібито його «науково спростовують», міф «залишається», періодично нагадує про себе й діє,

примушуючи ще раз переглядати (переписувати) те, що, здавалося б, доведене незаперечним чином. Такою є природа людської духовності. Міф «занурюється» у підсвідомість. Він «виринає» з історії. Час від часу людство має «переосмислювати свої міфи», а разом з ними переосмислювати свою історію, оскільки без цього не можна рухатись у майбутнє.

Оскільки міф є явищем суспільного життя, що супроводжує людство протягом всієї історії, цей феномен розглядали більшість філософів, починаючи від Платона, які намагались зрозуміти його сутність, витoki, різновиди, суспільну роль. Теоретичною основою дослідження стали роботи про символічну природу міфу (Віко Дж., Шеллінг Ф., Кассірер Е., Лосев А.), положення про міф як невід'ємну частину колективного несвідомого (Юнг К., Кемпбелл Дж., Леві-Стросс К.), висновки про семіологічну сутність специфіки міфологічного мислення (Лотман М., Успенський Б.), оцінки міфу як художнього твору (А. Потебня, В. Пропп), висновки про міф як зведення регламентів і інструмент розв'язання критичних проблем (Б. Малиновський), а також дослідження політичного міфу як найбільш популярного в сучасному суспільстві (Сорель Ж., Манн Т., Нібур Р., Барт Р., Еліаде М.).

В українській політичній думці проблема «деміфологізації» політичного міфу як фактора розвитку сучасної політичної свідомості є не повною мірою розробленою. Серед вітчизняних дослідників, які працювали над вказаною темою хотілося б відзначити монографію Ю. Шайгородського «Політика: взаємодія реальності і міфу» [20], в якій автор досліджує теоретичні, методологічні та практичні аспекти політики крізь призму взаємодії наукових і міфологічних її складових, розкривається сутність політичного міфу, його роль у формуванні політичної свідомості і політичного буття. Окремі аспекти міфотворчості знайшли висвітлення в роботах О. Донченка та Ю. Романенко, О. Яцунської та інших, праці яких присвячені розгляду та дослідженню такого феномена, як архетип, який лежить у основі будь-яких міфів. Проблемами політичного міфу, міфологізації сучасної політичної свідомості різною мірою займалися такі українські дослідники, як О. Бабкіна, Ю. Левенець, Г. Почепцов та інші дослідники.

Однак сьогодні, коли процес «деміфологізації» та «реміфологізації» політичного міфу став надто активним, вуалітивним і превентивним, відсутня концепція, яка б забезпечувала комплексне уявлення про основні енденції розвитку цього процесу. Тому метою цієї роботи є аналіз процесу «деміфологізації» та «реміфологізації»

політичних міфів в аспекті суспільних трансформацій. І саме цим обумовлена постановка завдання нашої статті, таких як визначення, розкриття основних тенденцій цього процесу.

Кінець ХХ століття значно відрізняється від його першої половини з конфронтацією між двома Суперсистемами і «холодною» війною. Аналіз засобів масової інформації, політичної семантики і символіки масових рухів, вивчення представлень соціальних груп дають основу вченим для стверджень про наявність певних змін в культурі, політиці й суспільній свідомості, які впливають на трансформацію міфологічної свідомості населення.

Сучасна наука бачить у міфах не плід фантазії чи інтелектуальну схему, а акцентує їхню дієву природу і ціннісний характер. Торкаючись проблеми так званого міфологічного мислення, можна з повною впевненістю стверджувати: для того, щоб впасти в міфологію, зовсім не обов'язково володіти якимось особливим типом мислення. Міфологія корениться не в свідомості людини, а в її ставленні до світу, в системі цінностей, у механізмах соціальної та політичної регуляції поведінки, формах і способах світогляду, у цілісному сприйнятті світу.

Міф, тобто ілюзорне, утопічне сприйняття дійсності, є невід'ємною складовою суспільної свідомості. Зазвичай саме у міфі втілюються найсокровенніші сподівання людей. Міфологізоване сприйняття дійсності виконує важливу компенсаторну дію, оскільки дозволяє абстрагуватися від труднощів та недоречностей буденного життя, поринути нехай у віртуальний, але такий солодкий світ мрій та сподівань.

Помічено, що у періоди суспільних трансформацій та катаклізмів міфологічна складова масової суспільної свідомості стає домінуючою — у такий спосіб відбувається втеча від реальності.

Міф має потужний мобілізаційний вплив. Оволодіваючи масами він стає цілком матеріальною, реальною силою. Можна з впевненістю сказати, що жодне вагоме суспільне явище не позбавлене міфічного забарвлення. І навпаки — жодне вагоме явище суспільного життя не утвердилося на практиці, не закріпившись спершу в суспільній свідомості як міф. З цієї точки зору можемо стверджувати — реальність починається з міфу.

Проблема однак полягає у співвідношенні міфу та реальності. Якщо в суспільному житті домінують міфи та ще й збанкрутілі, такі, що не відповідають потребам суспільного прогресу, то це вже суспільна патологія, яку потрібно лікувати чи видаляти. Діалектичний шлях до одужання лежить через заперечення старого й пошук нового — через заперечення існуючого міфу до утвердження нового.

Говорячи про місце міфу в культурній традиції і про процеси «деміфологізації» й «реміфологізації» міфу, зокрема, політичного, ми, перш за, все маємо визначити, що нас цікавлять не самі міфи як певні уявлення, вірування або розповідні тексти, але те, як міфи втілюються на практиці, політичних, релігійних, морально-етичних системах або повсякденних регламентаціях політичної поведінки. Необхідно чітко розуміти, що міф для носія традиції і міф для стороннього спостерігача (зокрема й для дослідника) — це дві принципово різні речі. Незважаючи на загальну тенденцію до раціоналізації життя (у побуті, в засобах комунікації тощо), сьогодні слід визначити зміну культурних пріоритетів і сплески ірраціональності у масовій свідомості населення.

Останнім часом у суспільстві спостерігається процес «деміфологізації» та «реміфологізації». «Деміфологізація», на нашу думку, це об'єктивний історичний процес вивільнення індивідів з-під тиску міфологічних сил або цілеспрямований процес, корекції людської свідомості, що проводиться фахівцями. Чи можлива вона або це просто ілюзії вчених-суспільствознавців, що прагнуть зайняти активну позицію стосовно політичного міфу. Уперше про «деміфологізацію» заговорили після виходу у світ робіт німецького протестантського теолога і філософа Р. Бульмана (1884-1976), зокрема в його книзі «Die Frage der Enmythologisierung», що вийшла в Мюнхені в 1954 році, і написаною у співавторстві з К. Ясперсом. Р. Бульман запропонував в екзистенціалістичному ключі протиставити віру, емоційно-ціннісного відношення до Богу теоретично оформленим знаковим системам. Людина, на його думку, вступає в спілкування з Богом, коли він вільний від культових і ідеологічних маніпуляцій, що містяться в релігійній ідеології. Міфологічне в релігійних текстах підлягало вивченню і критиці розуму, а «божествене «сповіщення» — екзистенціалістичному осмисленню. Це і називалося «деміфологізацією». Проте, на наш погляд, слід відрізнити теорію «деміфологізації» від історичної практики деміфологізації, у деміфологізації як реального історичного феномена доля має більш глибоке коріння. Деміфологізація як критика, осмислення і руйнування міфологічного стереотипу постає в певному значенні, за всяких умов, коли людина відчує себе «відірваною від свого коріння, в історично певній ситуації людського існування» та впливає на підсвідомість людини. Наукові положення, стаючи фактом свідомості індивіда й спільноти, змінюють уявлення людей про себе і своє місце у світі, здійснюють «миттєву» деміфологізацію, забезпечуючи прийняття нових установок, що поступово стає системою. Причому ця система знищує старий

стереотип і, як правило, сама у результаті закінчується міфологічною надбудовою, інакше кажучи, йде процес реміфологізації. Тобто «вигнаний міф жорстоко мстить за себе, набуваючи форми самого пізнання» [4, с. 155-160]. І, проте, так звана «миттева» деміфологізація – реальний феномен історичної практики.

Сучасні дослідники звертають увагу на неминучу міфологічну та ідеологічну заангажованість, заідеологізованість самої науки. Замість науково-популярної літератури на книжкових прилавках все частіше зустрічається містика, фантастика, белетристика, література сектантських релігійних рухів.

Сучасна людина, як і давня, не може обходитися без міфологічних принципів осмислення дійсності. Потреба людини в міфі не тільки не зникає, але й не зменшується протягом всієї історії суспільства. Вона обумовлена як особливою його привабливістю, психологічною комфортністю, так і специфікою самої людської свідомості. Саме тому можна стверджувати, що в наразі існують не тільки соціальні стереотипи, ілюзії, фантазії, але й сучасні політичні міфи.

Визнання високої ідеологічної ефективності міфу, заснованої на відповідності його структурно-змістовної організації й функціональної дії потребі людської свідомості, породжує технології створення міфів з метою маніпулювання. Міфотворчість тим самим стає строго контрольованим процесом, що припускає вивчення природної і створення на її основі соціальної міфології. Цьому процесу сприяє структура сучасного суспільства, характер соціальних зв'язків і надана сучасними ЗМІ можливість повсюдного впровадження того або іншого соціального міфу в найкоротший термін.

Слід зазначити, що наразі відбувається процес легалізації політичних міфів, не «прив'язаних» жорстко до пануючої ідеології. Так, наприклад, марксистська комуністична ідеологія витіснила ті ідеології, які суперечили їй ідеології. Комуністична доктрина зуміла на якийсь час створити сурогативний варіант міфологічної спільності, де були своя міфологія й свій культ, і інші атрибути традиціоналістських суспільств. Тобто задовольнялася інстинктивна інтенція колективного несвідомого до повернення в «золоте століття». Крах марксистського соціалістичного суспільного устрою руйнує міфологічну ідеологему «Ми» — спільність і відповідний інваріант. Починається перебудова міфології. На місце колишніх тотальних ідеологій і міфологій неминуче приходив новий міф.

Аналізуючи сучасний розвиток суспільства, можна визначити ще одну тенденцію процесу «деміфологізація» або «реміфологізація», таку як евфемізація, тобто процес породження нових смислів слів,

понять, на основі створення нового образу. Евфемізми — це одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовуються для заміни прямих найменувань, вживання яких з соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним. Евфемізми виконують низку функцій, основною з яких є вуалітивна. Вона виявляє прагнення адресанта приховати аспекти дійсності, про які він не бажає говорити відверто. Інші функції діють поряд з вуалітивною та можуть бути більш або менш виражені. Так, евфемізмам притаманна превентивна функція, що передбачає використання евфемічних слів та виразів як альтернативи давніх табу, збережених у свідомості людини. Цю функцію виконують евфемізми на позначення, зокрема сигніфікатів фізіології людини тощо. Мотивацією застосування евфемізмів цього характеру є різні соціальні та політичні табу [1, с. 386–390].

Окрім того, останнє століття, у процесі «деміфологізації» та «реміфологізації» існує явна тенденція до посилення ролі політичної поведінки в житті суспільства, до набуття усією міфологією явного або неявного політичного забарвлення, тобто у політичному житті суспільств спостерігається процес карнавалізації. З одного боку, політичних героїв розглядають як карнавальних королів, яких після маскараду необхідно розвінчати. Простота і зрозумілість засобів політичної міфології дозволяє їй оперувати не абстрактними уявленнями, а зрозумілими, візуально уявними образами («ворог», «товариш», «друг»), апелювати не стільки до розуму людини, скільки до її почуттів і емоцій, до її особистого психологічного досвіду (не випадково такого значення набувають в політичній міфології образи батька, матері, брата, сина). Політичний міф мало піддається впливу зовнішньої критики та практичного досвіду, а обумовлюється стійкою переконаністю, готовністю померти за свої ідеали, що вважається найвищим подвигом і гідністю. Так, СРСР виступав захисником «принижених і ображених» усього світу, що обумовило війну в Афганістані, США позиціонує себе як непримиримого борця із світовим тероризмом, а серед національних українських архетипів особливе місце посідає архетип «месії» (що яскраво проявилось під час помаранчевої революції, коли лідери демократичних сил виступали в образі месій, покликаних звільнити народ від свавілля державної влади).

З іншого боку в умовах переважання карнавалізації свідомості, люди все менше цікавляться політикою. Лише незначна частина населення може назвати імена тих, хто перебуває у владних структурах. Щорічно знижується відсоток тих, що беруть участь у

виборах. Люди все рідше виявляються як свідомі, рефлексуючі суб'єкти, носії політичної «дії». В той же час усе більший вплив на політичну поведінку як діяльність, що здійснюється не рефлексивно, в результаті неусвідомленого «наслідування» або «зараження» загальним настроєм, найчастіше в натовпі. Безумовно, чітку грань між усвідомленим і неусвідомленим можна провести лише теоретично, розглядаючи «поведінку» і «дію» як ідеальні моделі. Домінування політичної поведінки стає зрозумілим із специфіки масової політичної свідомості, яка, ймовірно, найменше здатна до аналітичної роботи, практично не має достовірних даних, отримання власних коштів, у результаті практичної діяльності або рефлексії і, природно, тяжіє до інстинктивного (рефлексу) і політичного міфу як моделі, найбільш адекватної тій, що відбиває навколишню політичну реальність і виражає насущні потреби. Очевидно, політичні чинники (влада і політичні інтереси) найбільшою мірою здатні провокувати спотворення і відхилення в переконаннях і знаннях про світ, утворюючи найбільш активні форми соціальних уявлень, які здатні до творення й деструкції, — політичного міфу. Витоки політичної активності дуже часто мотивуються підсвідомими потягами, сублімуючи прагнення до влади, тощо.

Особливість політичного міфу полягає в зацікавленості структур, які його експлуатують, у тому, щоб він став реальністю, оскільки за будь-яким політичним міфом завжди приховуються цілком матеріальні інтереси певних осіб і груп [19, с. 56]. У цьому контексті Г. Лебон зазначає, що: «усі наші художні, політичні або соціальні поняття неодмінно несуть на собі відбиток ілюзій, що є головним фактором еволюції народів», а зазначені ілюзії — це політичні міфи — справжні «двигуни» прогресу [5, с. 230–231].

Політична міфологія міцно займає і утримує своє панування в період воєн, революцій і соціальних потрясінь. Тому частина дослідників, вивчаючи схожий з міфом феномен ідеології, ставить питання про можливість цілеспрямованої дії на масову свідомість з тим, щоб якось змінити соціальні, політичні уявлення населення, вилучивши «деструктивне», «помилкове», «ідеологізоване»), тобто проходить процес «деміфологізації» та «реміфологізації».

Однією з наступних тенденцій процесу «деміфологізації» та «реміфологізації», які спостерігаються у сучасному суспільстві, є вплив політичного міфу в суспільстві на зміну політичної свідомості, що існує до того часу, поки діють сили, що їх породжують, реальні факти, з приводу яких виникають міфологічні інсинуації. Вот чому для усунення помилкової свідомості (для «деміфологізації»),

«реміологізації» тощо) потрібні не стільки теоретичні викривання, скільки революційна зміна самої практики. Ми виходимо з переконання в тому, що «деміфологізація» масової свідомості неможлива через онтологічний для людської свідомості характер міфів і після процесу «деміфологізації» майже одразу настає процес «реміфологізації». Наше уявлення про неможливість деміфологізації базується на таких підставах. Перш за усе згідно з К. Марксом революційна зміна громадської практики — це основа будь-якої дії на ідеологію і громадську психологію. Проте воно не призводить до усунення політичних міфологем. Відбувається переорієнтація з одних міфів на інші з тим же сакралізованим уявленням про світ, з тією ж опорою на ритуал, з тією ж фіксацією на міфологічний символ (ім'я або фетиш) і циклічності часу. Свідомість зберігає колишню міфологічну суть (це підтверджується усією практикою існування радянського суспільства). Соціальні групи трансформують нові ідеології, світоглядні схеми та установки для пізнання образів. Потім ці уявлення зв'язуються між собою. По-друге, міф містить у собі функції, які працюють об'єктивно-стихійно, на благо тих, хто їм вірить, а також має необхідний потенціал для тих функцій, які йому можна «надати» в ім'я інтересів політики. Міф завжди відкриває можливості: а) для владних структур, які або розвінчують старі міфи, придбаваючи політичний капітал, б) або використовують їх в старій якості, але на користь нових завдань («хрущовська відлига»: старий міф придбаває нове звучання), в) або створюють нові, коли набір трансформ не утримує колишній міф від падіння («перебудова»).

Кризові явища, на думку сучасного вченого Ю. Шайгородського, актуалізують задоволення базової потреби людини у безпеці її існування. Виходячи з цього, політики прагнуть створювати нові міфи, за допомогою яких виникає символічна система соціальних взаємодій, що може трансформуватись у нову систему суспільних потреб та інтересів, а також способів їх задоволення. На цьому тлі й виникають нові позитивні міфи про безпечне майбутнє, про перспективність нових стратегій, про поліпшення показників рівня життя тощо. Відбувається певна реструктуризація політичних міфів. Зрозуміло, що нові міфи вирізняються домінуванням оптимістичних ідей і концепцій [21]. Нові міфологеми є новими скоріше за часом їх створення, ніж за змістом. Кожна кризова (революційна, стагнаційна, воєнна чи повоєнна тощо) ситуація є періодом трансформації і об'єктивних, і суб'єктивних умов. Тому схема виходу з такої ситуації є загальноживаною. Ось міфологеми різних часів: «Комунізм — це дорога в щасливе майбутнє»; «Відродження нації»; «Якщо не ми, то

наші діти житимуть краще». Спільним для них є їх позитивна спрямованість у майбутнє. Крім того, міф пропонує людям приклади для наслідування, а відтак формує певну позитивну модель поведінки і в такий спосіб розмежує у свідомості громадян старе (кризове) і нове (антикризове) [21].

Обов'язковим елементом творення нових міфологем є наявність в них образу «месії», «спасителя», «героя», який швидко та у потрібному напрямі реалізує антикризові програми з найбільшою вигодою для пересічних громадян. «Спаситель» є важливим творчим архетипом, оскільки відповідає уявленням людини про краще майбутнє. У ролі спасителя може виступати не лише окрема особистість. Більш того, це може бути певна об'єднуюча ідея, як, наприклад, євроінтеграція для багатьох країн Європи після 1989 року. Водночас образ героя з його видозміненими ознаками (раніше — першопредок, творець, навіть Бог) реальної людини, яка уособлює суспільну свідомість, є так само актуальним, як і багато століть тому. І буде вічним. Типовий шлях міфологічного героя вкладається в досить просту схему: він (герой) переходить із реального світу у світ сакральний (міфічний), де його чекають усілякі пригоди. Скажімо, таким героєм, згідно із законами міфотворчості, став у президентській кампанії 2004 р. В. Ющенко. Тогочасна кризова (революційна) ситуація наочно продемонструвала потребу суспільства в месії, спасителі, надлюдині. Хоча міфологеми, якими користувався В. Ющенко під час передвиборчої кампанії, були класичними прикладами міфотворчості, зокрема поєднання ідеї національного відродження з ідеєю демократичного оновлення суспільства та влади. Імідж В. Ющенка вибудовувався на розумінні людських проблем, на технології з використанням образу «свій, близький до людей, він разом з ними». Творці образу В. Ющенка не забули вкласти в нього заклопотаність долею «маленького українця». Такий піар-хід забезпечував можливість вирішення одразу кількох завдань: засвідчувалася відкритість і простота кандидата; таким символічним образом позначалася відкритість влади (якщо цю владу представлятиме саме цей кандидат) [21]. Міф стає засадничим елементом суспільної свідомості в моменти нестабільності, коли формується потреба в «героях». Тобто героїчний архетип — це сутнісна політична цілісність, яка включає Героя і Антигероя, Добро і Зло. Згідно з Юнгом, Антигероєм в міфі виступає Трикстер або архетип Тіні, злий двійник Героя. Тому героїзм (Добро) припускає героїчну Тінь, але і задає боротьбу із Злом. Звідси світ світла не можна конституювати без царства п'їтьми або сміхового антисвіту, де править

блазень-самозванець. Суть подібного феномена в героїчній ініціації «сьогодennя» царя і перевизначені ціннісного аспекту політичної реальності. Іншими словами, амбівалентний правитель може сприйматися як Христос або Антихрист, але, проте, він репрезентує і символізує єдиний світ політики держави.

У ході цього дослідження ми дійшли висновків, що основними тенденціями процесу «деміфологізації» та «реміфологізації» є: евфемізація міфу, заангажованість, заідеологізованість міфу, посилення ролі політичної поведінки населення у житті суспільства, карнавалізація, героїзація тощо.

Окрім того, підбивачи підсумки сказаному, слід зазначити, що сьогодні в умовах сучасного українського та світового співтовариства існують великі можливості політичного міфу. Хоча історична практика деміфологізації усякий раз виявляється недостатньою для того, щоб остаточно зруйнувати міфологічний стереотип. Тому вбачається, що цілеспрямована деміфологізація масової свідомості неможлива, оскільки міф відбиває інтереси суспільства і є невід'ємною частиною людської свідомості. Проте можлива і потрібна розробка засобів переорієнтації свідомості з міфу на міф. Така політика має будуватися виходячи з логіки процесів трансформації політичного міфу. Культурні і політичні «рамки» не містять практично конкурентноспроможних форм, що стримують натиск сучасної міфології. Демократія, плюралізм, свобода слова створюють можливість дискусій і тим самим руйнують тоталітарну міфологію. Однак процес деміфологізації парадоксальним чином породив новий сплеск міфотворчості, бо привів до руху різні верстви суспільства й надав можливість самовираження представникам найрізноманітніших ідейних течій. В умовах паралічу влади і зростання соціальних антагонізмів це привело до формування надзвичайно небезпечних тенденцій, головна з яких — можливість повторного повернення тоталітаризму.

Демократична форма правління, яка висуває на перший план ідею індивіда і його особистого вибору, веде до розкладання міфології. Однак це не означає, що демократичні, гуманістичні, або будь-які інші цінності не можуть в свою чергу виродитися в своєрідну міфологію. На жаль, і самі демократичні цінності набувають міфологічного характеру, коли стають предметом політичних спекуляцій.

У нас немає серйозних підстав, для того щоб вважати, що з часом міфології стане менше або, навпаки, більше. Мабуть, і в недалекому майбутньому збережеться певний баланс між раціональним знанням і міфологією. Сподівань на те, що людство порозумнішає або зробить

раціональні висновки зі свого минулого, надзвичайно примарні. Ми увійшли в нове століття і нове тисячоліття обтяжені багатьма старими міфами і слабким, але сподіванням на краще майбутнє.

Література

1. Бойко Т. Евфемістична еротизація лексики у ліриці міннезангу / Т. Бойко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). — Випуск 89. — Кіровоград, 2010. — С. 386–390.
2. Вико Дж. Основание новой науки об общей природе наций [Електронний ресурс] / Дж. Вико. — М. : ИСА, 1994. — 618 с. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/84514/>.
3. Головатий М. Ф. Політична міфологія. [Навчальний посібник] / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006 — 144 с.
4. Кассирер Э. Техника политических мифов / Э. Кассирер. — Октябрь. — 1993. — № 7. — С. 153–164.
5. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. — СПб. : Макет, 1995. — 313 с.
6. Леви-Строс К. Мифологии / К. Леви-Строс. — М. : Университетская книга, 2000. — 406 с.
7. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф / А. Ф. Лосев. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1982. — 541 с.
8. Лосев А. Ф. Мифология / А. Ф. Лосев. // Философская энциклопедия. — М. : Сов. энцикл., 1964. — С. 457–467.
9. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии / А. Ф. Лосев. — М. : Мысль, 1993. — С. 5–99.
10. Мюллер М. Шесть систем индийской философии ; пер. с англ. [Електронний ресурс] / М. Мюллер. — М. : Искусство, 1995. — 447 с. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/84514/>
11. Ницше Ф. Происхождение трагедии из духа музыки / Ф. Ницше // Собр. соч. в 2-х тт. — М. : Мысль, 1993. — Т. 1. — С. 47–156.
12. Політологічний енциклопедичний словник / [упоряд. В. П. Горбатенко]. — 2-е вид., доп. і перероб. — К. : Генеза, 2004. — 736 с.
13. Політологія: Довідник / М. І. Обушний, А. А. Коваленко, О. І. Ткач; [За ред. М. І. Обушного]. — К. : Довіра, 2004. — 599 с.
14. Полосин В. С. Миф. Религия. Государство. Монография. [Електронний ресурс] / В. С. Полосин. — М., «Ладомир», 1999 — 440 с. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/84514/>
15. Сорель Ж. Социализм и насилие [Електронний ресурс] / Ж. Сорель // Элементы. Евразийское обозрение. — 1996. — № 7. — С. 10–19. — Режим доступу до журн. : <http://syndikalist.narod.ru/sorel/sorel1.htm>
16. Філософія політики: Короткий енцикл. словник / [Авт.-упоряд. : Андрущенко В. П. та ін.]. — К. : Знання України, 2002. — 670 с.
17. Флад К. Политический миф: теоретическое исследование / К. Флад ; пер. с англ. А.Г. Георгиева. — М. : Прогресс-Традиция, 2004. — 263 с.
18. Хюбнер К. Истина мифа / К. Хюбнер. — М. : Республика, 1996. — 327 с.

19. Цуладзе А. М. Политическая мифология [Электронный ресурс] / А. М. Цуладзе. — М. : «Эксмо», 2003. — 384 с. — Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/84514/>
20. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу : [монографія] / Ю. Ж. Шайгородський ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса. — К. : Знання України, 2009. — 400 с.
21. Шайгородський Ю. Політична міфологія у кризовому суспільстві [Електронний ресурс] / Ю. Шайгородський. — Режим доступу : <http://www.social-science.com.ua>.
22. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса / Е. Шейгал. — М. : «Гнозис», 2004. — 326 с.
23. Элиаде М. Аспекты мифа ; пер. с фр. В. Большакова / М. Элиаде . — М. : Академический проект, 2000. — 222 с.
24. Cassirer E. The Myth of the State / E. Cassirer. — Yale Univ. Press, 1946. — 298 p.

В статье анализируются и систематизируются основные тенденции процесса трансформации политического мифа, а также рассматриваются научные категории «демифологизация» и «ремифологизация».

Ключевые слова: *политический миф, миф, демифологизация, ремифологизация, тенденции процесса демифологизации, трансформация, ремифологизация.*

In the article analysed and systematize the basic tendencies of process of transformation of political myth, and also the scientific categories of «demythologization» and «remythologization».

Key words: *political myth, myth, demythologization, remythologization, tendencies of process of demythologization, transformation, remythologization.*

Пробийголова Наталія Володимирівна — доцент кафедри політології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, кандидат політичних наук.

Рецензент: проф. Щедрова Г. П.